

ПРОЕКТ

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД 2015–2025 РОКІВ¹

Проблеми, досвід і перспективи

Українська освіта - один із найбільших секторів суспільства, у якому працюють і здобувають освіту близько 9 млн осіб. Україна успадкувала від СРСР потужну розгалужену освітню систему з передовою на той час інфраструктурою. За роки незалежності фактично відбувалося екстенсивне використання матеріально-технічних, кадрових і організаційних ресурсів попередньої системи та пристосування їх до потреб незалежної держави.

Кількість дошкільних навчальних закладів у 1991–2013 роках скоротилася з 24,5 тис. до 16,7 тис. Відсоток охоплення дітей цієї формою освіти знижувався протягом усіх років незалежності і лише у 2012-му досяг рівня 1991 року (57 %), а у 2013-му, за попередніми даними, сягнув 62 %. Кількість загальноосвітніх навчальних закладів за той самий період скоротилася з 21,8 тис. до 19,3 тис., кількість учнів у них - з 7,132 млн. до 4,204 млн. Так само за цей період зменшилася кількість учителів — з 537 тис. до 508 тис. Подібні тенденції спостерігалися у сфері професійно-технічної освіти: з 1991-го до 2013 року кількість закладів скоротилася з 1251 до 968, а кількість учнів — з 648,4 тис. до 391,2 тис. Кількісне зростання відбувалося лише в галузі вищої освіти: за той самий період кількість вишів III—IV рівнів акредитації зросла від 149 до 325, а кількість студентів, які здобувають вищу освіту у ВНЗ I—IV рівнів акредитації, — з 1,6154 млн. до 2,0527 млн.

¹ Цю концепцію розробила Стратегічна дорадча група «Освіта» (СДГ «Освіта»), створена в рамках спільного проекту Міжнародного фонду «Відродження» та БФ «Інститут розвитку освіти» в липні 2014 року для надання консультативної й експертної підтримки Міністерству освіти і науки в розробці Дорожньої карти освітньої реформи. Подібні групи працюють в інших міністерствах.

Протягом усього періоду існування незалежної України в освітньому секторі країни накопичувалися численні проблеми системного характеру.

Серед них:

- ставлення владних структур до освітнього сектору як до другорядного порівняно з економікою, «витратної», а не інвестиційної, частини державного бюджету;
- занепад матеріально-технічної бази, старіння педагогічних кадрів, недостатній приплив молодих спеціалістів;
- низька заробітна плата, зниження соціального статусу працівників освіти;
- неефективна, надмірно централізована, застаріла система управління і фінансування;
- зростання нерівності в доступі до якісної освіти;
- некодифікованість і недосконалість освітнього законодавства;
- надмірна комерціалізація освітніх послуг, корупція і «дипломна хвороба»;
- зниження якості освіти та падіння рівня знань і вмінь учнів, моральне старіння методів і методик навчання;
- повільне і безсистемне оновлення змісту освіти;
- зниження якості педагогічних кадрів і криза педагогічної освіти, професійна деградація частини учительських кадрів;
- брак ефективної системи моніторингу і контролю якості освіти;
- зниження якості навчальної літератури та критичний брак передових технологій в освітньому секторі.

Протягом останніх двох десятиліть сформувалися три основні моделі відповіді освітньої системи на дедалі більші життєві виклики.

Перша: творення нових форм організації освітньої діяльності, ґрунтованих на прогнозуванні і швидкому реагуванні на виклики. Ця модель найпоширеніша на найнижчих щаблях освітньої ієрархії: у школах, вишах, інших інституціях, які займаються навчально-виховною діяльністю.

Друга: трансформація наявних інституцій, організаційних і освітніх практик відповідно до мінливих умов, технічне пристосування до нових умов існування й діяльності. Ця модель застосовується на всіх щаблях освітньої системи - від школи до Міністерства освіти і науки. Зазвичай ця модель передбачає дію навздогін: вона не передбачає прогнозу і моделювання проблеми, а є спонтанною реакцією на появу цієї проблеми.

Третя модель: імітація змін, теж наявна на всіх рівнях освітньої системи, але у зворотній пропорції: більше на вищих щаблях, менше - на рівні освітньої інституції, яка має безпосередній контакт зі споживачем освітніх послуг.

Прикладом першої моделі можна вважати впровадження інноваційних методик навчання, творення освітніх інституцій нового зразка, запровадження зовнішнього незалежного оцінювання, підготовка й ухвалення «галузевих» освітніх законів.

Прикладом другої моделі можна вважати запровадження 12-бальної системи оцінювання знань учнів, 12-річної базової середньої освіти, спроби впровадження університетської автономії, спроби змін у системі навчального книговидання, розробку і впровадження стандартів базової середньої освіти.

Найяскравіший приклад імітації змін — Національна доктрина розвитку освіти, запровадження принципів Болонського процесу.

Досвід розвитку освітньої системи України після 1991 року свідчить, що на цей момент на системному рівні переважають друга і третя моделі змін. Для забезпечення функціонування освіти як основи сталого розвитку країни, виходу її на рівень найбільш розвинених постіндустріальних країн світу треба забезпечити перевагу першої і другої моделей змін.

Потрібна системна реформа освіти, яка має бути предметом суспільного консенсусу, розуміння того, що освіта - це один з основних важелів цивілізаційного поступу й економічного розвитку.

Результатом реформи має бути всеосяжна трансформація освітнього сектора. Освіта мусить перетворитися на систему, здатну до саморегуляції - відповідно до викликів суспільного розвитку, які постійно змінюються. Освіта має перетворитися на ефективний важіль економіки знань, на інноваційне середовище, у якому учні й студенти отримують навички і вміння самостійно оволодівати

знанням протягом життя та застосовувати це знання в практичній діяльності. Освіта має продукувати індивідів, здатних забезпечити прискорене економічне зростання і культурний розвиток країни, свідомих, суспільно активних громадян, конкурентоспроможних на європейському і світових ринках праці. Освіта має стати реальною гарантією забезпечення високих соціальних стандартів.

Реалізація цих єдиних для всієї освіти завдань має здійснюватися різними шляхами — через розмаїття освітніх інституцій, форм і методів навчання, запровадження сучасного менеджменту.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМИ

I. СТРУКТУРА ОСВІТИ

МЕТА: узгодити структуру освіти з потребами сучасної економіки та інтеграції України у європейський економічний і культурний простір.

1. Рівні освіти

1.1. Дошкільна освіта

- 1.1.1 Забезпечити доступ до послуг піклування й освіти для всіх дітей віком від народження до шести років з активним залученням сімей.
- 1.1.2 Передбачити різні форми надання послуг піклування й освіти для дітей віком від народження до шести років як в умовах закладу освіти (center-based), так і в умовах домашнього виховання (home-based), та розробити потрібне нормативно-правове забезпечення.
- 1.1.3 Забезпечити впровадження інклюзивної освіти у дошкільні навчальні заклади різних типів та форм власності.
- 1.1.4 Передбачити з 2017 року відкриття дошкільних навчальних закладів сімейного типу (у тому числі у житлових приміщеннях) та корпоративних (відомчих).
- 1.1.5 Легітимізувати дошкільні навчальні заклади, центри розвитку дітей, що фактично існують, але дотепер вимушені працювати поза правовим полем, без ліцензії.
- 1.1.6 Забезпечити здобуття дошкільної освіти відповідно до вікової періодизації (згідно з класифікацією Всесвітньою організацією охорони здоров'я).

1.2. Середня освіта

- 1.2.1 Узгодити з типовими європейськими нормами загальну тривалість навчання в школі (12 років) і тривалість навчального року.

- 1.2.2 Перехід з одного рівня освіти на інший має здійснюватися лише з застосуванням зовнішнього незалежного оцінювання. Результати ЗНО при переході з I на II ступінь освіти враховуються лише для моніторингу якості, з II на III ступінь - для диференціації дальшої освітньої траєкторії: професійна школа (забезпечення виходу особи на ринок праці), професійний ліцей (здобуття професійної освіти), академічний ліцей, гімназія та нові типи див. п. 1.2.2 (підготовка до вищої освіти). Гарантувати можливість доступу до вищої освіти для осіб, які отримали професійну освіту.
- 1.2.3 Передбачити з 2017 року повний перехід старшої школи на профільну підготовку, а також створення навчальних закладів III ступеня нових типів. Поступово виокремити III ступінь і заснувати окремі навчальні заклади, за винятком мистецьких, спортивних та кількох інших.
- 1.2.4 Забезпечити здобуття освіти I ступеня за місцем проживання, використовуючи різні форми, зокрема сімейну, індивідуальну тощо.
- 1.3. Вища освіта**
- 1.3.1 Забезпечити виконання Закону «Про вищу освіту» — перехід на триступеневу систему вищої освіти у 2014–2016 роках.
- 1.3.2. Забезпечити можливість переходу на трирічний бакалаврат за тими спеціальностями, де це не знижуватиме якість підготовки у рік першого випуску 12-річної школи. Перейти до дворічної магістратури та чотирирічної програми підготовки докторів філософії відповідно до нового закону “Про вищу освіту”.
- 1.3.3 Передбачити в університетах «нульовий» курс для осіб, які потребують підвищення якості середньої освіти для отримання доступу до вищої.
- 1.3.4 Перейти до нового переліку спеціальностей підготовки фахівців з вищою освітою усіх ступенів з 2016 року, максимально наблизивши його до Міжнародної стандартної

класифікації освіти, та обмежити кількість спеціальностей кількістю 60–80.

- 1.3.5 Легітимізувати з 2016 року в системі середньої, професійної і вищої освіти визнання компетентностей і кваліфікацій, отриманих шляхом неформальної освіти та практичної діяльності.
- 1.3.6 Створити матеріально-технічні й організаційні умови для формування освітньо-наукових кластерів (на базі ВНЗ), у яких фундаментальна наука має підтримуватися прикладними дослідженнями.
- 1.3.7 Створення регіональних докторських шкіл на базі кількох ВНЗ та наукових установ для забезпечення повноцінного функціонування докторських програм.

1.4. Професійна освіта

- 1.4.1 Прийняти Закон України «Про професійну освіту», яким передбачити існування двох її рівнів: кваліфікований робітник та молодший спеціаліст (майстер, організатор виробництва). Передбачити можливість інтеграції молодшого спеціаліста із ступенями вищої освіти.
- 1.4.2 Передбачити різноманітність форм здобуття професійної освіти (у навчальних закладах різних форм власності, на робочому місці під керівництвом наставника тощо), в т.ч. запровадити дуальну освіту (поєднання у навчальному процесі аудиторії та робочого місця).
- 1.4.3 Розширити автономні права навчальним закладам та фізичним особам, що надають відповідні освітні послуги, у питаннях розробки освітніх програм та визначенні змісту освіти.
- 1.4.4 Розробити регіональні програми розвитку професійної освіти за участі працедавців, що будуть спиратися на реальну потребу у фахівцях (з урахуванням перспектив розвитку регіонів).

II. ЗМІСТ ОСВІТИ

МЕТА: забезпечити відповідність змісту освіти потребам і викликам сучасного суспільства, створити умови для постійного оновлення змісту освіти, перетворити освіту на рушій економіки знань.

2.1. Стандарти

- 2.1.1 Забезпечити поєднання функцій піклування й освіти у дошкільні, зокрема належне урівноважування некогнітивного й когнітивного складників навчальних планів.
- 2.1.2 Забезпечити національні загальні рекомендації з питань піклування й освіти для дітей віком від народження до трьох років.
- 2.1.3 Забезпечити освітні цілі (розвиток і навчання) дітей у сферах соціального, емоційного, когнітивного й фізичного розвитку, розвитку мови й мовлення, розвитку творчих здібностей, розуміння навколишнього світу, навчання здоровому способу життя (health education).
- 2.1.4 Розробити і запровадити протягом 2015–2017 років національний curriculum для 12-річної школи.
- 2.1.5 Запровадити єдині стандарти/індикатори знань, умінь і навичок у галузі ІКТ для учнів і викладачів, співмірних із міжнародними показниками (PISA in computer skills, індустріальні міжнародні тести Microsoft Certified Educator тощо).
- 2.1.6 Розробити і запровадити у 2015–2017 роках нове покоління стандартів вищої освіти відповідно до нової редакції Закону України «Про вищу освіту», передбачити поступову відмову від стандартів вищої освіти у 2020–2025 роках.
- 2.1.7. Протягом 2014–2018 років узгодити зміст професійної освіти з новими професійними стандартами, які розроблятимуться на компетентнісній основі за участі професійних спільнот та організацій роботодавців.

2.2. Програми

2.2.1 Дошкільна освіта

- 2.2.1.1 Забезпечити варіативність освітніх програм/підходів до піклування й освіти дітей, вибір яких залишити за освітнім закладом і батьками. Рекомендувати підходи, які передбачали б баланс між діяльністю, ініційованою дорослими, і діяльністю, ініційованою дітьми.
- 2.2.1.2 Забезпечити принцип вільної гри як основний принцип в освіті дітей 3–5 років.

2.2.2. Середня освіта

- 2.2.2.1. Відновити у 2015–2020 роках лабораторну й практичну частину природничої підготовки (фізика, хімія, біологія, географія) у загальноосвітніх навчальних закладах, передбачити обладнання їх новітніми лабораторними комплексами та витратними матеріалами.
- 2.2.2.2 На доповнення до академічної складової забезпечити практичну орієнтацію основних предметів середньої школи в процесі розробки національного curriculum у 2015–2017 роках.
- 2.2.2.3 Запровадити з 2018 року обов'язкову національну багаторівневу сертифікацію випускників старшої школи і закладів професійної освіти з іноземних мов та комп'ютерних компетенцій.

2.3. Громадянське виховання

- 2.3.1. Обговорити і затвердити концепцію викладання суспільних і гуманітарних дисциплін (2016 рік) з метою створити єдину комплексну загальнодержавну програму громадянського виховання та системи ціннісного орієнтування на рівні дошкілля на середньої школи.
- 2.3.2 Забезпечити системний моніторинг викладання суспільних і гуманітарних дисциплін у середній школі з метою підвищити якість громадянського виховання, не допустити поширення ксенофобії, культурної, етнічної, гендерної нетерпимості.
- 2.3.3. Встановити з 2015 року мінімальний обсяг знань і навичок з військово-спортивної й медичної підготовки, цивільної

оборони та безпеки життєдіяльності для різних рівнів і ступенів освіти.

III. ДОСТУП ДО ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

МЕТА: забезпечити рівний доступ до якісної освіти усім громадянам України, перетворити освіту на соціальний ліфт.

3.1. Дошкільна освіта

- 3.1.1.** Запровадити механізми заохочення сімей з низьким соціально-економічним становищем до участі їхніх дітей у дошкільній освіті та пристосування системи до потреб сімей.
- 3.1.2.** Забезпечити організацію домашніх візитів (home visits) з метою виявити потреби сімей у підтримці розвитку й навчання їхніх дітей.
- 3.1.3.** Забезпечити інклюзивне освітнє середовище для дітей з особливими освітніми потребами². Забезпечити систему раннього втручання для дітей з порушеннями розвитку з наступним наданням інтегрованих послуг в умовах інклюзивної освіти.
- 3.1.4.** Забезпечити регулярне оцінювання розвитку і навчальних досягнень дітей з метою оцінити ефективність викладання і навчання, визначити потреби і потенційні труднощі у розвитку дітей. Оцінювання розвитку й досягнень дітей молодшого віку здійснювати через спостереження.
- 3.1.5.** Забезпечити оцінювання готовності дітей до початкової освіти та забезпечити перехідний період від дошкільної до початкової освіти.
- 3.1.6.** Розробити і впровадити модель фінансування, яка оптимально поєднуватиме державне (комунальне) і приватне інвестування.

² Діти з особливими освітніми потребами (відповідно до ОЕСР) — діти з порушеннями розвитку, з соціально вразливих груп, національних меншин, діти-біженці та інші маргінальні групи.

- 3.1.7.** Збільшити охоплення дітей віком від 4 років до початку навчання у школі навчанням у ДНЗ до 85 % 2017 року та до 95 % 2020 року.
- 3.1.8.** Протягом 2015–2018 років звільнити приміщення дошкільних навчальних закладів, зайняті іншими установами, і передати їх дошкільним дитячим навчальним закладам.
- 3.1.9.** Забезпечити будівництво нових дошкільних установ (там, де це необхідно) із залученням інвесторів, з наданням останнім податкових пільг з обов'язковим дотриманням принципів універсального дизайну відповідно до Конвенції ООН «Про права людей з інвалідністю» (стаття 24. Освіта).
- 3.1.10.** Передбачити з 2017 року відкриття дошкільних навчальних закладів сімейного типу (зокрема в житлових приміщеннях) і корпоративних (відомчих).
- 3.1.11.** Забезпечити здобуття дошкільної освіти відповідно до вікової періодизації (згідно з класифікацією ВООЗ).

3.2. Середня освіта

- 3.2.1.** Законодавчо забезпечити фінансування державою виконання навчальними закладами недержавної форми власності державних стандартів освіти, оптимізувати оподаткування та інші фінансові умови діяльності цих закладів.
- 3.2.2.** Законодавчо легалізувати сімейну й індивідуальну освіту.
- 3.2.3.** Спростити і чітко регламентувати процедури навчання в екстернаті.
- 3.2.5.** Консолідувати мережі шкіл на основі розрахунку: початкова шестирічна школа функціонує за будь-якої кількості учнів, базова — не менше 100 учнів, старша — не менше 200 учнів. При цьому гарантувати функціонування школи за умови меншої кількості дітей, якщо не можливо забезпечити навчання дітей в іншій школі.

3.3 Вища освіта

- 3.3.1.** Починаючи з 2016 року, проводити моніторинг реалізації права на рівний доступ до вищої освіти дітей з різним соціальним походженням та різними умовами середньої освіти.

3.3.2. Активізація досліджень в галузі тестології, психометрії, педагогічних вимірювань з метою розвитку технологій зовнішнього незалежного оцінювання для забезпечення його стабільно високої якості.

3.3.3. З 2016 року замінити практику позаконкурсного вступу на надання грошової підтримки для проходження доуніверситетської підготовки.

3.4. Доступ до новітніх засобів навчання та технологій навчання

3.4.1. Забезпечити всі навчальні заклади широкодіагнотичним інтернетом до 2020 року, зокрема завдяки державно-приватному партнерству.

3.4.2. Щороку визначати мінімальний перелік (стандарт забезпеченості) потрібних ІТ-засобів та ІТ-сервісів для використання у сфері освіти й науки для навчальних закладів усіх рівнів та державний стандарт (потрібні вимоги) для ІТ-розробок у сфері освіти (e-learning service standard / базовий стандарт е-навчання).

3.4.4. Від 2015 року перейти на систему відбору/замовлення підручників, навчальних посібників та інших навчальних засобів, які видаються коштом державного бюджету, безпосередньо школами. Скасувати конкурси навчальної літератури.

3.4.5. Забезпечити зовнішню незалежну експертизу навчальної літератури й інших засобів навчання.

3.5. Позашкільна освіта

3.5.1. На законодавчому рівні убезпечити заклади позашкільної освіти від зміни форм власності та передачі їхнього майна.

3.6. Освіта громадян з особливими освітніми потребами

- 3.6.1.** Забезпечити координацію між і всередині відомчих секторів шляхом створення координаційних центрів, які забезпечать міжвідомчий підхід до розгляду усіх питань, пов'язаних з особами з особливими освітніми потребами, зокрема з інвалідністю.
- 3.6.2.** Внести зміни до законодавства України відповідно до основних тез і принципів Конвенції ООН «Про права людей з інвалідністю», зокрема відповідно до статті 24 «Освіта».
- 3.6.3.** Забезпечити нормативно-правове базу реалізації інклюзивної освіти на всіх рівнях системи освіти України.
- 3.6.4.** Розробити і запровадити систему фінансування, яка забезпечуватиме фінансування додаткових послуг, потрібних для дітей/дорослих з особливими освітніми потребами в процесі навчання, зокрема через надання спеціальних ваучерів для цієї групи осіб.
- 3.6.5.** Запровадити питання інклюзивної освіти в навчальні програми підготовки педагогів.
- 3.6.6.** Запровадити програми підвищення кваліфікації педагогів і асистентів педагогів до роботи в інклюзивному навчальному середовищі.
- 3.6.7.** Запровадити навчальні програми з питань інклюзивної освіти для завідувачів дошкільних навчальних закладів, керівників загальноосвітніх і професійних навчальних закладів.
- 3.6.8.** Запровадити навчання з питань інклюзивної освіти в організацію підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб.
- 3.6.9.** До наявних навчальних дисциплін додати питання, пов'язані з правами осіб з особливими потребами, з метою просвітницької діяльності про рівність їхніх прав з правами інших людей у суспільстві.
- 3.6.10.** Забезпечити доступ до позашкільної і неформальної освіти, що дозволить дітям з особливими освітніми потребами

розвинути навички, які неможливо розвинути через формальну освіту.

- 3.6.11.** Створити на базі вищих навчальних закладів інклюзивні ресурсні центри для надання методичної, інформаційної і технічної підтримки студентам з особливими освітніми потребами та викладачам, які працюють з такими студентами.
- 3.6.12.** Розробити науково-методичне забезпечення інклюзивної освіти для педагогічних працівників дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладів та рекомендації для батьків дітей з урахуванням вітчизняного й міжнародного досвіду, зокрема й громадських організацій.
- 3.6.13.** Спільно з Міністерством охорони здоров'я запровадити систему раннього втручання з метою раннього виявлення й надання потрібної підтримки дітям з порушеннями розвитку.
- 3.6.14.** Створити умови на базі спеціальних навчальних закладів для надання підтримки (фахівці, обладнання тощо) педагогам, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.
- 3.6.15.** Забезпечити надання консультаційних послуг батькам дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з інвалідністю, на базі дошкільних, загальноосвітніх, спеціальних навчальних закладів, навчально-реабілітаційних центрів, у яких навчаються такі діти.

4. КАДРИ, ЇХНІЙ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК І СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС

МЕТА: реформувати систему підготовки й перепідготовки педагогічних та управлінських кадрів в освітньому секторі, забезпечити високі соціальні стандарти для працівників освітньої сфери.

4.1. Підготовка кадрів (дошкільна і шкільна освіта)

- 4.1.1.** Здійснити у 2015–2017 роках громадсько-експертний моніторинг усіх педагогічних навчальних закладів для розробки рекомендацій щодо їхньої оптимізації.
- 4.1.2.** Запровадити нові програми підготовки адміністраторів з питань менеджменту і лідерства в педагогічних вишах.
- 4.1.3.** Розробити нові вимоги, норми, стандарти, процедури атестації педагогічних працівників на основі незалежної зовнішньої та внутрішньої оцінки.
- 4.1.4.** Запровадити стажування педагогічних працівників у навчальних закладах поза місцем постійної роботи.
- 4.1.5.** Демонізувати й урізноманітнити систему післядипломної педагогічної освіти. Запровадити ваучер професійного розвитку учителя, забезпечивши в такий спосіб самостійний вибір місця підвищення кваліфікації.
- 4.1.5.1.** Персонал, який працює з дітьми віком від народження до трьох років:
Вихователі — мають щонайменше ступінь бакалавра; асистенти вихователя, технічний персонал — щонайменше середню освіту.
- 4.1.5.2.** Персонал, який працює з дітьми віком від трьох до п'яти років:
Вихователі — мають щонайменше ступінь магістра; асистенти вихователя, технічний персонал — щонайменше середню освіту.
- 4.1.5.3.** Обов'язковий професійний розвиток (підвищення кваліфікації) здійснюється щонайменше раз на рік.
- 4.1.6.** Передбачити можливість здобуття відповідної педагогічної освіти (різного освітньо-кваліфікаційного рівня — від молодшого бакалавра до магістра — залежно від посадових обов'язків) усім педагогічним працівникам, які працюють у ДНЗ.

4.2. Підготовка кадрів (викладачі ВНЗ і закладів професійної освіти)

- 4.2.1. До 2017 року у нормативних документах системи (внутрішнього й зовнішнього) забезпечення якості відбити вимоги до наукового й професійного профілю сучасного викладача-дослідника.
- 4.2.2. Розробити до 2016 року сукупність принципово нових моделей підвищення професійної кваліфікації викладачів, ґрунтованих на поліваріантних схемах організації і змісту навчання, фокусі на здійсненні у включених формах і просування кращих освітніх практик.
- 4.2.3. Запровадити протягом 2015–2020 років комплекс заходів, спрямованих на системне заохочення наукової і професійної активності викладачів, їх академічної мобільності (міжнародної і внутрішньої), розширення практик творчих відпусток та стажування (зокрема за кордоном), підтримку вітчизняних наукових видань, скеровану на включення їх до провідних наукометричних баз.
- 4.2.4. Запровадження практики участі іноземних викладачів у навчальному процесі українських університетів - 15% до 2020 року, 30% до 2025 року освітніх програм, в реалізації яких беруть участь іноземні викладачі з країн ЄС та ОЕСР. Оволодіння вітчизняними викладачами новітніми інтерактивними, індивідуалізованими, командними та проектними навчальними технологіями спільного вироблення нового знання.
- 4.2.5. Домогтися побудови до 2020 року академічного середовища з системою формалізованих і неформалізованих цінностей і культури, орієнтованих на якісно інший професійний етос у вищій школі.
- 4.2.6. Запровадження до 2017 року у кількох найпотужніших ВНЗ пілотного проекту щодо оплати праці не за єдиною тарифною сіткою, а за контрактною системою з фіксованою нижньою межею заробітної платні та з прив'язкою зарплатні науково-педагогічних працівників до рівня оплати праці керівництва ВНЗ.

4.3. Соціальні гарантії і стандарти

- 4.3.1.** Реформа оплати праці педагогічних працівників: на 2020 рік встановити середній розмір річної заробітної плати вчителів на рівні, не меншому, ніж річний ВВП на душу населення.
- 4.3.2.** Законодавчо забезпечити укладання обов'язкового письмового трудового договору (контракту) щонайменш на 5 років з усіма педагогічними працівниками за результатами незалежної сертифікації або атестації, запровадження надбавок за використання прогресивних методик і технологій навчання, врахування усіх видів роботи тощо.
- 4.3.3.** Надання педагогічним працівникам пільгових кредитів на будівництво або придбання житла коштом відповідних бюджетів, а також адресних компенсацій для часткового покриття вартості винаймання житла.
- 4.3.4.** Змінити систему оплати праці вчителів і керівників шкіл, відмовившись від поурочної оплати, та перейти на оплату повного робочого дня вчителя. Поетапно перейти до нової системи оплати праці вчителів, яка міститиме стимулювальний складник.

5. УПРАВЛІННЯ, ФІНАНСУВАННЯ, МЕНЕДЖМЕНТ

МЕТА: реорганізувати систему управління, фінансування і менеджменту освіти шляхом децентралізації, дерегуляції, запровадження інституційної, академічної і фінансової автономії навчальних закладів, дотримання принципу відповідальності навчальних закладів за результати освітньої і виховної діяльності.

5.1. Децентралізація управління і дерегуляція

- 5.1.1.** Запровадження принципу субсидіарності. Перегляд обсягу і меж повноважень центральних і місцевих органів управління освітою, скорочення контрольно-наглядових функцій, жорстка й чітка регламентація процедур і повноважень інституцій, пов'язаних з контролем і наглядом.
- 5.1.2.** Чітко визначити обсяг контрольно-звітної та облікової документації навчального закладу, звести його до мінімуму (21 позиція).

- 5.1.4. Реорганізувати районні управління і відділи освіти у сервісні центри (до 2017 року).
- 5.1.5. Внести зміни до Закону України «Про вищу освіту», які дозволять відмовитись від законодавчого регулювання внутрішньоорганізаційної структури вищих навчальних закладів.
- 5.1.6. Залучати громадські, батьківські і наглядові ради до функцій контролю за дотриманням запланованого розвитку, надати їм повноваження ініціювати відкликання керівництва навчального закладу.
- 5.1.7. На законодавчому рівні чітко визначити межі компетенції навчальних закладів, заборонити будь-яким державним органам вимагати від шкіл виконувати функції, які не підпадають під ці компетенції.

5.2. Запровадження електронного урядування

- 5.2.1. Запровадити суцільну електронну ідентифікацію всіх громадян України, які навчаються, на вході в освітню систему (електронний ID), що *вимагає змін у законодавстві*. Варіанти: надання батьками при вступі до НЗ ідентифікаційного номера платника податків (дитини), створення електронної особової картки.
- 5.2.2. Створити інтегровану уніфіковану загальнонаціональну (загальнодержавну) інтерактивну базу даних «Освіта України», розміщену на серверах в Україні, яка міститиме єдиний реєстр отримувачів освітніх послуг та єдиний реєстр надавачів освітніх послуг — навчальних закладів, викладачів, адміністрації, що вимагає змін у законодавстві.
- 5.2.3. Створити єдину державну інформаційно-освітню платформу для управління ІКТ на всіх рівнях освітньої системи з системою передачі даних до та з БД «Освіта України», синхронізовану з іншими секторами електронного урядування в частині передачі, зберігання, архівування документів та стандартів цифрового підпису.

5.3. Менеджмент

- 5.3.1. Перехід від адміністративно-розпорядчого управління навчальними закладами до системи освітнього менеджменту.
- 5.3.2. Запровадження школоцентричного (school-based) менеджменту, перенесення «центру ваги» в процесі ухвалення рішень на операційний рівень (рівень школи).
- 5.3.3. Запровадити наскрізне електронне урядування (e-management) за допомогою захищених і сертифікованих систем передачі даних на всіх рівнях освітньої системи: у 2015–2016 роках — запровадження на рівні МОН — обласні управління освіти, у 2017–2018 роках — 100 % шкіл, у 2019–2020 роках — 100 % усіх навчальних закладів.
- 5.3.4. Запровадити єдиний стандарт та єдине уніфіковане управління ІКТ на всіх рівнях освітньої системи до 2020 року.

5.4. Автономія та самоуправління навчальних закладів

- 5.4.1. Перехід до призначення директорів шкіл на конкурсній основі за 5-річним контрактом.
- 5.4.3. Законодавчо визначити роль громадськості, зокрема опікунських рад в управлінні ЗНЗ
- 5.4.3. До 2016 року закріпити за наглядовими радами у ВНЗ функції контролю за дотриманням стратегії ВНЗ та можливості нагляду за процесом бюджетування, а також формування та затвердження штатного розпису. Запровадити обов'язкове залучення до складу НР представників випускників, роботодавців, громадськості (зокрема міжнародних експертів).
- 5.4.5. Запровадження комплексу постійних інформаційно-роз'яснювальних та правових консультацій для захисту автономних прав ВНЗ, а також навчання викладачів та студентів щодо застосування їх прав в управлінні ВНЗ.
- 5.4.6. До 2017 року надати ВНЗ повноцінну фінансову автономію, внівши зміни до законів України, зокрема до Бюджетного кодексу, Податкового кодексу та Земельного кодексу.

5.5. Принципи фінансування

- 5.5.3.** Розробити методичку обрахунку окупності (прибутковості) витрат на освіту. Щороку друкувати показники окупності витрат на освіту для певної ланки освіти та рейтинги ВНЗ за показником окупності.
- 5.5.4.** Запровадити багатоканальне фінансування освіти через розробку механізмів стимулювання бізнесу, роботодавців, фізичних і юридичних осіб до участі в розвитку системи освіти, зміцненні матеріально-технічної бази навчальних закладів (пільгове оподаткування, система кредитування, дозволи на будівництво тощо).
- 5.5.5.** Запровадити економічне стимулювання якісної освітньої діяльності (через систему державних грантів, контрактних відносин тощо).
- 5.5.6.** Внести зміни до Бюджетного кодексу України щодо повноважень школи як розпорядника коштів.
- 5.5.7.** Запровадити до 2016 року систему конкурсного грантового фінансування наукових досліджень за бюджетні кошти та переорієнтувати на неї весь обсяг державного фінансування наукової діяльності. Концентрувати фінансування на актуальних проектах та залучати до участі в конкурсних комісіях провідних світових вчених.
- 5.5.8.** До 2018 року обмежити систему державного замовлення до цільового фінансування підготовки фахівців (переважно, на рівні магістратури) для кадрового забезпечення потреб та послуг держави (вчителі, лікарі, військові тощо). При цьому з особами, котрі навчаються за державним контрактом повинен укладатись контракт щодо подальшої роботи. Решту державного фінансування розподіляти за сукупністю кількісних і якісних критеріїв, знизивши залежність обсягу коштів для ВНЗ від кількості студентів. Виокремити потоки фінансування: на навчання, науку, соціальне забезпечення, комунальні витрати. Диверсифікувати рівні фінансування у межах різних потоків: студент/викладач, підрозділ, ВНЗ.
- 5.5.9.** Збільшити питому вагу витрат на загальну середню освіту до середньоєвропейських показників (не менше 65 % від загальних витрат на освіту).

- 5.5.10.** Легітимізувати існування та сприяти розвитку фондів сталого розвитку (ендаументу) навчальних закладів усіх рівнів.
- 5.5.11.** Створити у 2015–2017 роках законодавчі й нормативні умови, які мотивуватимуть приватне інвестування у сферу освіти й науки.

5.6. Контроль якості

- 5.6.1.** Створити національну систему якості освіти (НСЯО) та запровадити єдину систему статистики і параметрів вимірювання якості освіти.

Відмовитись від інспектування вищих навчальних закладів з боку Міністерства освіти і науки. Натомість запровадити дієву систему вивчення якості освіти у середній школі, базовану на оцінці навчального процесу, а не правильності заповнення звітності.

- 5.6.2.** У 2015 році на національному рівні ухвалити національні індикатори якості освіти та національні індикатори ефективності освіти. У 2017 році Україна має ввійти в Education at a Glance.
- 5.6.3.** Законодавчо закріпити участь України в міжнародних моніторингових дослідженнях (PISA, TIMSS, PEARLS).
- 5.6.4.** Створити незалежні установи оцінювання і забезпечення якості вищої освіти, делегувати їм частину повноважень Національного агентства з забезпечення якості вищої освіти, сприяти міжнародній акредитації освітніх програм українських університетів.
- 5.6.5.** Створити умови для формування 2015 року першого складу Національної агенції з якості вищої освіти (НАЯВО), спроможного продовжити політику розвитку автономії вищих навчальних закладів, створити атмосферу довіри між усіма зовнішніми і внутрішніми стейкхолдерами вищої освіти, забезпечити засади інституційної спадкоємності в діяльності агенції.

- 5.7.6.** Виробити протягом 2015–2016 років методичну базу і надати практичну допомогу вищим навчальним закладам у створенні систем внутрішнього забезпечення якості.
- 5.8.7.** Забезпечити у 2015–2016 роках інтеграцію НАЯВО, незалежних установ оцінювання і забезпечення якості вищої освіти у європейські структури та мережі забезпечення якості вищої освіти, впровадження міжнародних компонентів у систему оцінювання й моніторингу у вищій освіті, просування міжнародної акредитації, використання можливостей бенчмаркінгу для підвищення конкурентоспроможності національної системи вищої освіти.
- 5.8.8.** Протягом 2017-2018 року встановити прямий зв'язок між якістю вищої освіти та її бюджетним фінансуванням на підставі незалежного, комплексного та об'єктивного оцінювання діяльності вищих навчальних закладів.

Стратегічна дорадча група «Освіта»

Керівник

Георгій Касьянов

Координатор

Олена Заплотинська

Експерти

Віктор Громовий (Кіровоград), Бодувайн ван Вельзен (Нідерланди), Тарас Добко (Львів), Альгірдас Забульоніс (Литва), Світлана Калашникова (Київ), Сергій Клепо (Полтава), Володимир Ковтунець (Київ), Оксана Овчарук (Київ), Людмила Паращенко (Київ), Павло Полянський (Київ), Олександр Сич (Київ), Олег Смірнов (Київ), Наталя Софій (Київ), Єгор Стадний (Київ), Тарас Фініков (Київ), Павло Хобзей (Львів), Олег Шаров (Київ), Роман Шиян (Львів), Юрій Шукевич (Київ), Тарас Юрчишин (Львів).